1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

BUZOQLARDA VIRUSLI DIAREYA KASALLIGINING ETIOLOGIYASI, DIAGNOSTIKASI, OLDINI OLIŞ VA QARŞI KURAŞIŞ ÇORA-TADBIRLARI

Raximov O.R. v.f.b.f.d.,(PhD)
Baxieva A.Q. magistrant
SamVMÇBU Nukus filiali

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311024
NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus
SAHIFALAR
138–140
NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Raximov O.R., Baxieva A.Q. Buzoqlarda virusli diareya kasalligining etiologiyasi, diagnostikasi, oldini oliş va qarşi kuraşiş çora-tadbirlari // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 138–140. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311024

ANNOTATSIYA Maqolada buzoqlarda uçraydigan virusli diareya va boşqa viruslar bilan boğliq içak kasalliklarining ehtimoliy sabablari, tarqalişiga ta’sir qiluvçi omillar, klinik belgilari, laboratoriya diagnostikasi hamda oldini oliş çoralari yoritiladi. Kasallikning xöjalikdagi holatini baholaşda epizootologik ma’lumotlarni yiğiş, klinik tekşiruv, najas namunalarini laboratoriyada tekşiriş va zaruratga köra PCR usulidan foydalaniş tavsiya etiladi.

KALIT SÖZLAR buzoqlar, virusli diareya, qoramol, rotavirus, koronavirus, bovine viral diarrhea virus (BVDV), PCR, laboratoriya diagnostikasi, oğiz suti, profilaktika, bioxavfsizlik,

ANNOTATION This article outlines possible causes of viral enteric disease in calves in the factors associated with disease occurrence, clinical signs, laboratory diagnosis, and prevention measures. The proposed assessment includes collecting herd-level epidemiological information, clinical examination, laboratory testing of fecal samples, and PCR testing where appropriate and available. Emphasis is placed on timely colostrum intake, hygiene and sanitation, isolation of sick calves, and veterinary-supervised prevention. This document is a researç-based article draft; local findings and conclusions şould be added after field and laboratory investigations have been completed

KEYWORDS calves, viral diarrhea, cattle, rotavirus, coronavirus, bovine viral diarrhea virus (BVDV), PCR, laboratory diagnosis, colostrum, prevention, biosecurity

Mavzuning dolzarbligi: Çorvaçilikda yoş hayvonlarni soğlom saqlaş, ularning saqlanuvçanligini oşiriş va mahsuldor podani şakllantiriş muhim vazifalardan biridir.Buzoglarda diareya kasalliklari suvsizlaniş, elektrolitlar muvozanatining buzilişi, ösişning sekinlaşişi va oğir holatlarda nobud bölişga olib kelişi mumkin.Bunday kasalliklar viruslar, bakteriyalar va parazitlar ta’sirida kelib çiqişi mumkinligi sababli, fagat klinik belgilarga qarab virusli sababni aniq tasdiqlaş mumkin emas. buzoqlarni saglaş, oziqlantiriş, oğiz suti bilan ta’minlaş, binolarning sanitariya holati va hayvonlarni guruhlaş şaroitlari kasalliklarning tarqalişiga ta’sir qilişi mumkin. Şu bois hududdagi vaziyatni tizimli örganiş,

kasallik gözğatuvçilarini laboratoriya usullari bilan aniqlaş va xöjalik şaroitiga mos profilaktik tavsiyalar işlab çiqiş dolzarb hisoblanadi. Biroq kasallikning tumanda tarqaliş darajasi böyiça xulosa faqat amaliy tekşiruvlar natijasida çiqarilişi lozim. Virusli diareya faqat iç ketişi bilan çeklanmaydi. Infeksiya immun tizimiga ta'sir etişi sababli boşqa kasalliklarning oğirroq keçişiga ham şaroit yaratişi mumkin. Bundan taşqari, böğoz sigirlarning zararlanişi homilaning nobud bölişi, bola taşlaş, tuğma nuqsonlar yoki persistently infeksiyalangan buzoqlarning tuğilişiga olib kelişi mumkin [1, 2]. Şu sababli qoramollarda virusli diareyani örganiş, uning gözğatuvçisini laboratoriya usullari bilan aniqlaş va kasallikning tarqalişiga qarşi profilaktik tadbirlarni işlab çiqiş muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mamazkur infeksiyaning mavjudligi va tarqaliş xususiyatlarini aniqlaş uçun hududiy klinik kuzatuvlar hamda laboratoriya tekşiruvlarini ötkaziş maqsadga muvofiqdir.

Buzoqlarda virusli diareya bilan boğliq kasalliklarning uçraş holati va xavf omillarini örganiş, tegişli laboratoriya tekşiruvlari orqali ehtimoliy virusli gözğatuvçilarni aniqlaş hamda kasallikning oldini oliş va unga qarşi kuraşiş böyiça amaliy tavsiyalar işlab çiqiş.

Buzoqlarda virusli içak kasalliklari böyiça mahalliy va xorijiy ilmiy adabiyotlarni tahlil qiliş.Tanlangan xöjaliklarda kasallaniş holatlari, buzoqlarning yoşi, saglaş va oziqlantiriş şaroitlari haqidagi ma'lumotlarni yiğiş.

Kasallik belgilari kuzatilgan buzoglarni veterinariya mutaxassisi bilan birgalikda klinik tekşiriş.Laboratoriya imkoniyatidan kelib çiqib, najas namunalarini tegişli viruslar böyiça tekşiriş va zarur bölsa PCR usulini qöllaş.Virusli sabablarni bakterial va parazitar diareya sabablaridan farqlaş uçun differensial diagnostika tamavillarin hisobga oliş.

Buzoqlarda virusli diareya atamasi turli viruslar sabab böladigan içak kasalliklariga nisbatan işlatilişi mumkin. Yoş buzoqlarda rotavirus va koronavirus diareyaga sabab bölişi mumkin. Bovine viral diarrhea virus (BVDV) esa qoramollarda turli klinik körinişlar, jumladan reproduktiv muammolar va immun tizimiga ta'sir bilan boğliq bo lişi mumkin; uni oddiy içak diareyasi bilan tenglaştirmaslik kerak. Şuning uçun tadqiqotda kasallik nomi va tekşiriladigan viruslar aniq belgilanişi zarur. Kasallikning tarqalişiga kasallangan hayvonlar bilan aloqa, ifloslangan jihozlar va muhit, buzoqlarni ziç saqlaş, sanitariya talablariga rioya qilmaslik hamda oğiz suti yetarli yoki öz vagtida berilmasligi kabi omillar ta'sir qilişi mumkin. Diareya bilan kasallangan buzoqlarda suyuq najas, holsizlik, iştahaning pasayişi, suvsizlaniş va tana vaznining kamayişi kuzatilişi mumkin. Ayrim oğir holatlarda hayvonning yotib qolişi va hayotiga xavf tuğilişi ehtimoli bor. Uşbu belgilar faqat virusli kasallikka xos emas, şuning uçun taşxis klinik körik va laboratoriya tekşiruvlari asosida qöyilişi kerak.

Tadqiqot materiallari va usullari: Tadqiqot Taxtaköpir tumanidagi oldindan kelişilgan qoramolçilik xo jaliklarida ötkazilişi rejalaştiriladi. Xöjaliklar va hayvonlar soni, namuna hajmi hamda tekşiriladigan viruslar tadqiqot boşlanişidan oldin ilmiy rahbar va laboratoriya imkoniyatlari bilan kelişib belgilanadi. Ma'lumot yiğiş varaqasiga buzoqning yoşi, jinsi, klinik belgilari, oziqlantiriş tartibi, oğiz suti bilan ta'minlanişi, saglaş şaroiti va kasallik natijasi kiritiladi.Laboratoriya natijalari olingaç, kasallik holatlari umumiy tekşirilgan hayvonlar soniga nisbatan hisoblanadi. Guruhlar örtasidagi farqlar mos statistik usullar bilan baholanadi. Uşbu maqola loyihasida amaliy tadqiqot natijalari hali mavjud bölmagani sababli raqamlar, kasallaniş foizi yoki laboratoriya musbatlik körsatkiçlari keltirilmagan.Kutilayotgan natijalar va amaliy ahamiyati Tadqiqot yakunida tanlangan xo

jaliklarda buzoqlardagi diareya holatlari hagida tizimlaştirilgan ma'lumotlar olinişi, laboratoriya tekşiruvlari orqali ehtimoliy qözğatuvçilar aniqlanişi va kasallik bilan boğliq boşqaruv omillari baholanişi kutiladi. Natijalarga asoslanib, buzoglarni parvarişlaş, oğiz suti bilan ta'minlaş, sanitariya, izolyatsiya va veterinariya nazorati böyiça xöjalik şaroitiga mos tavsiyalar işlab çiqiş mumkin. Kutilayotgan natijalar amalda olingan ma'lumotlar bilan tasdiglanişi şart.

Olingan natijalar taxlili.Yoş guruhlarini boşqariş, ortiqça ziçlikni kamaytiriş va toza suv hamda sifatli oziqa bilan ta'minlaş.Xöjalikka yangi olib kelingan hayvonlarni veterinariya nazoratidan ötkaziş va zarur hollarda karantinda saglaş.Emlaş masalasini aniqlangan qözğatuvçi, xöjalikning epizootik holati va mavjud vaksinalar böyiça veterinariya şifokori bilan hal qiliş.Diareya va suvsizlaniş kuzatilgan buzoqlarga davolaşni keçiktirmasdan taşkil etiş; suyuqlik-elektrolit terapiyasi va boşqa davolaş çoralarini veterinar belgilaşi kerak.Antibiotiklarni virusga qarşi dori sifatida özboşimçalik bilan işlatmaslik; ular faqat veterinariya şifokori körsatmasi bilan, tegişli körsatma bölganda qöllanadi.

Yangi tuğilgan buzoqlarga sifatli oğiz sutini imkon qadar erta va yetarli miqdorda beriş; boşqaruv tartibini veterinariya mutaxassisi bilan belgilaş.Buzoqlar saqlanadigan joylarni muntazam tozalaş va dezinfeksiya qiliş, göng hamda iflos tö şamalarni öz vaqtida olib taşlaş.Kasallik belgilari bor buzoqlarni imkon adar ajratiş,ularga alohida jihozlardan foydalaniş va soğlom hayvonlar bilan aloqani çeklaş.

Xulosa: Buzoqlarda virusli diareya kasalliklarini samarali nazorat qiliş uçun kasallik sababini imkon qadar erta aniqlaş, laboratoriya diagnostikasidan foydalaniş va xöjalikda bioxavfsizlik talablarini bajariş muhimdir. Kasallikning uçraş holati, etiologik omillari va profilaktika tadbirlarining samaradorligi böyiça yakuniy xulosalar faqat dala va laboratoriya tadqiqotlari ötkazilgandan keyin berilişi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **1** Şapulatova Z.J., Ruzikulova U.X. Virusli diareya kasalligining klinik belgilari va laboratoriya diagnostikasi. — Veterinariya meditsinasi, 2024-yil, maxsus son.
2. Şapulatova Z.J., Ruzikulova U.X. Qoramollar virusli diareya kasalligining epizootologiyasi va diagnostikasi. —Veterinariya meditsinasi, 2022-yil, 9-son.
3. Ruzikulova U.X., Şapulatova Z.J. Respublikaning ayrim viloyatlarini
4. çorvaçilik xo jaliklarida virusli diareya kasalligini tarqalişi. — Ilmiy maqola.
5. Ruzikulova U.X., Şapulatova Z.J. Qoramollar virusli diareya kasalligidan
6. ölgan buzoqlar organlaridagi patologoanatomik özgarişlar. — Veterinariya meditsinasi, 2025-yil, maxsus son